

Academia Română în presa din perioada Marii Uniri

Mihaela Racovițeanu*

Perioada de după Primul Război Mondial și unificarea țării este și începutul modernității României, când s-au luat măsuri politice, economice și sociale de mare impact asupra țării, cu scopul de a consolida unirea și ceea ce s-a câștigat prin ea; prin urmare, perioada 1918-1921 se poate numi *perioada Marii Uniri*. Tematica lucrării s-a stabilit având în vedere domeniul biblioteconomiei iar obiectivul constă în cercetarea unor documente seriale prin explorarea publicității în presa din perioada Marii Uniri pentru *Academia Română*.

Popularizarea culturii, artei și științei s-a făcut și prin intermediul produselor editoriale, un rol covârșitor avându-l cartea, însă este important de aflat dacă și periodicele au avut un rol în proces, dacă exista o promovare a activității prestigioasei instituții în presă și cum se făcea promovarea. Studiul infodocumentar s-a efectuat pentru a identifica, analiza și explica modul de reflectare a activității Academiei Române în anunțurile/reclamele cu caracter bibliografic din paginile unuia dintre cele mai reprezentative ziare din perioada 1918-1921, *Universul*, cel mai răspândit și citit cotidian de informație, și, prin comparație, anunțurile/reclamele cu caracter bibliografic din paginile unei reviste cu o apariție relativ sporadică. *Ilustrația* este sistată în perioada 1918 – aprilie 1921, dar este o revistă considerată „mai populară”, ce publică, pe lângă literatură, artă și articole științifice. Modul în care era reflectată în presă activitatea Academiei Române, în urmă cu 100 de ani, oferă

informații privind procesul de popularizare a culturii și o anumită perspectivă a epocii, din punct de vedere socio-cultural.

Contextul istoric și social-politic

Marea Unire de la 1918, un eveniment crucial în istoria românilor, ce se identifică din punct de vedere istoric cu actul de naștere al României Mari, cuprinde, în desfășurarea sa, două etape bine conturate: perioada de dinainte, marcată de cucerirea independenței și începerea modernizării, și perioada de după război, cu importante reforme înfăptuite pe plan economico-social, modificări în planul fizico-geografic al teritoriului și schimbarea mentalului colectiv.

România anilor 1918–1921 este caracterizată de un avânt al societății pe plan economic, socio-politic și cultural, favorizat de sfârșitul războiului, destrămarea marilor imperii austro-ungar, german, otoman și rus, afirmarea identității naționale și a principiului autodeterminării pe plan internațional.

Potrivit istoricilor vremii¹, un rol determinant în unirea tuturor românilor au avut o serie de factori mai degrabă de natură morală, începând de la sentimentul național până la factorul etnografic, având în vedere existența unor valori comune ce țin de spațiul geografic comun, religie, tradiții, cutume. România întregită în anul 1918 se înfăptuiește datorită voinței populare exprimate în adunările cu caracter plebiscitar, precizându-se astfel sensul evoluției democratice a societății către unitate națională. Pe lângă unitatea națională,

*Doctor în filologie, manager cultural, coordonator de proiect, Centrul Național al Cărții, Institutul Cultural Român

datorită vocației constructive și dornice de progres a românilor, se realizează reforma agrară, se instituie votul universal și se câștigă egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor din teritoriile alipite. Având în vedere particularitățile ce țin de viața economică, socială, culturală și confesională a minorităților conlocuitoare, după unire, poporul român acordă drepturi acestora, indiferent de etnie, limbă sau religie. „*Actele de unire au fost străine de șovinism, poporul român făcând dovada unei remarcabile maturități politice, în concordanță cu spiritul de înțelegere și toleranță care l-a animat întotdeauna*”²² afirmă specialiștii în *Istoria Românilor*, editată recent de Academia Română.

Știința și învățământul

Intensificarea vieții economice și industrializarea producției determină progrese și în domeniile științei și învățământului. Necesitatea dezvoltării și modernizării țării este percepută de cei mai de seamă reprezentanți ai științelor românești prin integrarea într-un circuit al valorilor științifice europene. Descoperirile științifice îmbunătățesc viața oamenilor și contribuie major la procesul de învățământ, la „*formarea gândirii, la edificarea corectă a viziunii despre lume, la înțelegerea dreaptă a problemelor vieții*.”²³ Progrese notabile se înregistrează în domeniile științei prin creații originale, un exemplu în acest sens fiind situația brevetelor de invenție din perioada 1916-1921 care arată că România era pe primul loc în lume, cu un număr de 560 de brevete, devansând țări ca Franța, America, Germania, Italia etc.

Intellectualitatea organizează asociații științifice și culturale, se tipăresc cărți, ziare și reviste, se promovează și se difuzează știința, artele. Academia Română acordă premii celor mai valoroase lucrări iar colecțiile Bibliotecii Academiei cresc an de an, cu titluri noi și valoroase de cărți din domeniile literaturii, istoriei sau științelor, și progresează întru alcătuirea unui fond eminent științific.

Presa. „Universul și Ilustrația”

Universul, cel mai răspândit și citit cotidian de informație, declarat apolitic, apare la 10 august

1884 la București, fiind fondat și condus de Luigi Cazzavillan, ziarist și profesor italian stabilit în România. Între 22 octombrie/5 noiembrie 1916 și 13/30 noiembrie 1918 cotidianul nu apare, fiind interzis de comandatura germană de ocupație. Primul număr al *Universului* din anul 1918 apare în ziua când armatele germane încep să se retragă din București și reintră glorioase cele române.

Directorii ziarului din perioada Marii Uniri sunt Stelian Popescu și Virgil N. Dăărăscu, cei care hotărăsc ca pe frontispiciul *Universul* să se găsească următoarea sintagmă: „Cele din urmă știri din lumea întreagă telegrafice și telefonice – ediția de capitală.” În ziarul generalist se găsesc pe lângă știrile și articolele de politică internă și externă, articole de medicină, astronomie sau de călătorie, rubrici de modă, jocuri de inteligență dar și cronici literare și artistice, recenzii, note bibliografice, foiletoane, poezii.

Universul este recunoscut a fi primul ziar care a introdus *publicitatea* sub forma unei rubrici cu anunțuri scurte intitulată inițial *micul anunțator*, devenită ulterior *mica publicitate* care se regăsește și astăzi în presă.

Frontispiciul cotidianului *Universul*; sursa: *Universul*, an 29, nr. 102, 7 mai 1921, colecție proprie

Ilustrația, revistă ilustrată, artistică, literară și științifică, fondată de Christea Simionescu, apare la 1 mai 1911 apoi, cu întreruperi și chiar sub titlul *Ilustrațiunea Națională*, până în 1916. În perioada de referință se regăsește în peisajul editorial românesc abia în aprilie 1921, cu rol în popularizare a culturii. Nefiind o revistă literară de prim rang, ci o revistă ilustrată cu caracter enciclopedic de largă răspândire în rândul maselor largi, *Ilustrația* publică literatură, artă, articole științifice sau fapte de război.

Frontispiciul revistei *Ilustrația*; sursa: *Ilustrația*, an 10, seria 2, nr. 1, aprilie 1921, colecție proprie

Academia Română în anunțurile din *Universul* și *Ilustrația*

Studiul ziarului *Universul* pentru perioada de referință 1918-1921 relevă existența a numeroase rubrici specializate ce anunță apariția unor publicații, prin oferirea informațiilor bibliografice. În funcție de datele conținute, în cadrul rubricilor se identifică anunțuri bibliografice de tip *semnal*, mai „sărace” în informații, anunțuri bibliografice de tip *analitic*, mai „bogate” în date și *reclame*, care în text pot avea una dintre cele două forme de anunț dar pot conține și semne grafice, desene etc. Rubricile care conțin anunțuri bibliografice sau reclame sunt permanente (*Informațiuni* din secțiunea *Bibliografii*) sau ocazionale (*A apărut*, *Ecouri*, *Cărți și reviste*). Se remarcă o anumită consecvență, în sensul că rubricile cotidianului nu își modifică titlul ci doar frecvența apariției și prezența zilnică cel puțin a uneia în paginile ziarului.

Transpunerea în realitate a dorinței românilor de a avea o universitate românească în Transilvania se materializează la 1 noiembrie 1919, odată cu deschiderea Universității din Cluj. Condușă de Sextil Pușcariu în calitate de rector și având alături personalități ale vieții științifice și culturale, academicienii Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, Dimitrie Gusti, Petru Poni, Gheorghe Țițeica, prestigioasa instituție de învățământ superior editează un anuar, document oficial al universității. În ziarul *Universul* este identificat un simplu anunț, fără a fi încadrat într-o rubrică anume: „*A apărut Anuarul Universității din Cluj pe anul 1919-1920, însoțit de un luminos raport al d-lui rector Sextil Pușcariu asupra activității universității de la înființarea*

ei și citit cu ocazia ședinței inaugurale din 10 octombrie 1920.”⁴

Cel mai înalt for științific român, cu rol de propulsor al energiilor creatoare, Academia Română, sub conducerea lui Petru Poni (1918-1920) și a lui Dimitrie Onciul (1920-1923), „*a continuat să consacre opere științifice de valoare deosebită prin decernarea anuală de premii*”⁵ și publicarea rezultatelor muncii de cercetare a savanților români.

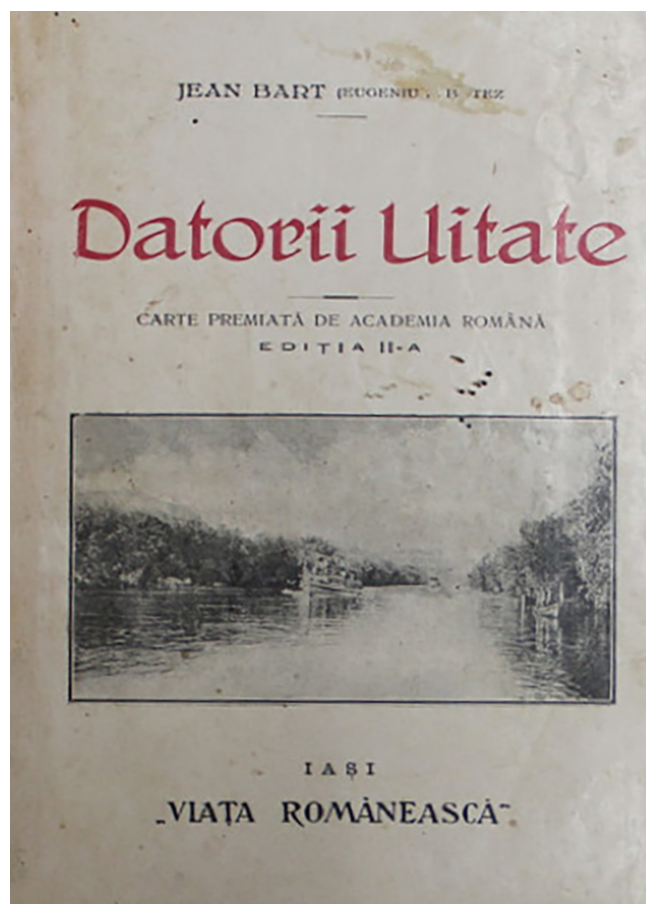
Premiile literare sunt de asemenea importante prin valoarea operelor și consistența în bani. Spre exemplu, *Premiul Constantinide* al Academiei Române, cu o valoare totală de 4.000 lei oferit în anul 1920⁶, se acordă pentru operele a trei scriitori: volumul de poezie *Din tara zimbrului* de Vasile Voiculescu, primește premiul de 2000 lei; volumul de nuvele și schițe *Un dor împlinit* de Ion. A. Bassarabescu, premiul de 1000 lei; volumul de poezie *Grădina între ziduri* de Ion Pillat, premiul de 1000 lei.

Evenimentele istorice sunt sărbătorite cu fast de Academia Română iar presa relatează în rubricile de profil apariția unor periodice tematice. Astfel, la împlinirea a 100 de ani de la Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu, la Academia Română se organizează în ziua de 5 iunie 1921 o ceremonie dedicată evenimentului istoric la care participă Regele Ferdinand și „istoriograful”⁷ Nicolae Iorga. Cititorii ziarului *Universul* mai află află din secțiunea *Bibliografii* că întreg numărul 9 al revistei de literatură, artă și știință *Lamura* este „*consacrat comemorării lui Tudor Vladimirescu.*”⁸

Rubrica *Informațiuni* din secțiunea *Bibliografii* a ziarului *Universul* din 4 august 1921 conține informații despre volumul *Zile senine (Icoane de la țară)* de Mihail Lungianu, scriitor și folclorist, „*lucrare premiată de Academia Română, Premiul Adamache 1915.*”⁹ Prețul volumului în ediție adăugită și revizuită, apărut la *Cartea Românească* este de 15 lei, conform anunțului.

Aceeași rubrică semnalează în data de 12 octombrie 1921, printre alte apariții de cărți, reviste, manuale, volumul de nuvele *Datorii uitate*, de Jean Bart. Cartea, intitulată după prima din cele

patru nuvele conținute este „*premiată de Academia Română*”¹⁰, fiind alăturat în anunț și numele real al scriitorului, E. D. Botez.

Datorii uitate de Jean Bart, premiat de Academia Română, apare în ediția a II-a la editura *Viața Românească* Iași, în anul 1921 și se bucură de promovare în presă. La nici o lună după semnalarea din *Universul*, rubrica *Recenzii* a revistei *Ilustrația* din luna noiembrie 1921 relevă: „Câteși patru [nuvele] se citesc cu plăcere și emoțiile estetice ce le simți, sunt din cele mai delicate. [...] Aci putem spune că autorul parcă a fost predestinat pentru locul ce-l ocupă de conducător al asistenței sociale. Premiind cartea, Academia a dovedit că atunci când vrea, poate răsplăti o adevărată operă literară.”¹¹

Academia Română și folclorul

Efervescența vieții culturale românești din perioada Marii Uniri a cuprins și etnografia și folclorul. Abundența izvoarelor folcloristice au determinat apariția multor cărți, reviste sau articole în

reviste culturale în toată România. Dintre revistele literare care promovează folclorul se remarcă *Viața nouă*, *Semănătorul*, *Luceafărul*, *Lamura*, specializate pe folclor fiind *Izvorașul* și *Ion Creangă*.

Revista *Izvorașul* apare lunar în satul Bistrița, județul Mehedinți, **începând cu iunie 1919**, fiind specializată pe muzica și dansurile populare din zonă. Din anul 1921 i se adaugă subtitlul *revistă de muzică, artă națională și folclor*¹², atragând colaborarea unor personalități științifice, academicieni: Simion Mehedinți, Tiberiu Brediceanu, George Breazu, Constantin Rădulescu-Motru, scriitorii: Mihail Sadoveanu, Gala Galaction.

Folclorul constituie subiectul unei dezbateri de la Academia Română. Participă academicienii Sextil Pușcariu, Ion Bianu, „*director și bibliotecar al Academiei Române*”¹³ cum îl numește revista *Ilustrația* în Comitetul de Direcție, și Ioan Caragiani în calitate de președinte de ședință.

Necesitatea așezării pe baze științifice a materialelor publicate de forul suprem al României reiese din cuvântarea lui Ovid Densusianu ținută la ședința din 27 mai 1920, în care se discută alcătuirea unei arhive de folclor. Reputatul lingvist și folclorist susține introducerea nu numai a folclorului tradițional ci și a celui de actualitate, izvorât din realitățile trăite în război și viața de zi cu zi. Pe lângă poeziile și povestirile populare „*se vor aduna motivele folclorice noi – cântece, legende ș.a. – care sunt puse în circulație în diferitele regiuni, pentru că nu trebuie să uităm că imaginația poporului nu rămâne inactivă, e stimulată mereu de ce se întâmplă în anumite împrejurări; să ne gândim la răsunetul pe care l-a avut războiul în sufletul țăranilor și care oferă folcloristului elemente noi de cercetare.*”¹⁴

Prin urmare, constituirea României Mari constituie o nouă provocare pentru specialiștii Academiei, care trebuie să efectueze cercetări de etnografie și folclor în zone ca Maramureșul, nordul Transilvaniei, Basarabia, Dobrogea și ținuturile cu aromâni, care „*nu au fost decât întâmplător sau de loc explorate.*”¹⁵, și să adune într-un *corpus* tot materialul tipărit în ziare și reviste. În urma ședinței, Ovid Densusianu este

desemnat coordonator al lucrărilor inițiate de Academia Română.

Revista de folclor *Ion Creangă* apare în august 1908 la Bârlad fiind întemeiată de cărturarul Gheorghe Teodorescu Kirileanu cel care s-a ocupat îndeaproape de editarea operei marelui scriitor Ion Creangă. În luna noiembrie 1921, conducătorul revistei *Ion Creangă*, Tudor Pamfile, un om cu o contribuție majoră în etnografia și folclorul românesc se stinge din viață la Chișinău, în plină activitate creatoare. *Ilustrația* alcătuiește un necrolog intitulat *Tudor Pamfile*, semnat *Cronicar*: „Scriitor fecund, muncitor pe ogorul folcloristicii noastre, la care a adăugat o pagină mai mult, a scris și povestiri originale și poezii cu inspirații din viața și sufletul poporului nostru din mijlocul căruia ieșise.”¹⁶ Articolul amintește volumul publicat în septembrie 1921, *Noaptea Sfântului Andrei*, editat de editura *Viața Românească*, volumele de basme, descântece, culegerea de jocuri pentru copii editate de Academia Română cât și colaborările la marile reviste.

Concluzii

Analiza combinată, cantitativă și calitativă, a informațiilor din rubricile de anunțuri ale cotidianului *Universul* și ale revistei lunare *Ilustrația*, din perioada de referință 1918-1921, a constatat în studierea textului și decodificarea informațiilor. Analiza calitativă a textului a fost făcută din perspectivă biblioteconomică și s-a efectuat cu privire la aspectul *cultural* al documentelor ce relevă activitatea Academiei Române. Analiza cantitativă, pentru determinarea frecvenței anunțurilor, relevă patru apariții în ziarul *Universul* și trei în revista *Ilustrația*. Din punct de vedere cultural, caracterul informativ și instructiv-educativ al acestor publicații este incontestabil însă interpretarea rezultatelor permite formularea concluziei că activitatea Academiei Române, o instituție a elitelor științifice și culturale, și rolul său în popularizarea culturii în rândul maselor largi pot fi percepute și din rubricile de anunțuri ale celor două periodice, cotidianul *Universul* și revista cu caracter enciclopedic *Ilustrația*, din perioada Marii Uniri.

Bibliografie

1. ACADEMIA ROMÂNĂ (coord. Gheorghe Platon). *Istoria Românilor. Volumul VII, tomul II: De la Independență la Marea Unire*. București: Editura Enciclopedică, 2003, 692 p.
2. UNIVERSUL, an 39, nr. 102, sâmbătă, 7 mai 1921.
3. MICU, Dumitru; SCURTU, Ioan; AGRIGOROAIEI, Ion. *Cultura, învățământul, științele și tehnica, literatura și artele*. În: Academia Română (coord. Ioan Scurtu). *Istoria Românilor. Volumul VIII. România întregită (1918-1940)*. București: Editura Enciclopedică, 2003, p. 639-660.
4. ACADEMIA ROMÂNĂ. *Analele Academiei Române. Partea administrativă și Desbaterile. Seria 2. Tomul 40: 1919-1920*. [online] [Accesat 3 decembrie 2018] Disponibil pe Internet: <http://digibuc.ro/proxy/?px=aHR0cDovL2RpZ210b29sLmRjLmJtbX-Mucm86ODg4MS9SLzZNVetEuk5CQk1YR1U4VIJMI-VOVjhBNU5RRUIHTEhFU0VFR1ZIUzJBTdHGMkc2SUhELTA1NjEyP2Z1bmM9cmVzdWx0cy1qdW1wLWZ1bGwmYW1wO3NldF9lbnRyeT0wMDAwNDgmYW1wO3NldF9udW1iZXI9MDEwODI5JmFtc-DtiYXNIPUDFTjAx>
5. UNIVERSUL, an 39, nr. 152, sâmbătă, 9 iulie 1921.
6. UNIVERSUL, an 39, nr. 174, joi, 4 august 1921.
7. ILUSTRAȚIA, an 10, seria 2, nr. 8, noiembrie 1921.
8. HANGIU, Ion. *Dicționarul presei literare românești (1790-2000), ediția a 3-a*. București: Editura Institutului Cultural Român, 2004, 920 p.
9. ILUSTRAȚIA, an 10, seria 2, nr. 7, octombrie 1921.
10. ILUSTRAȚIA, an 10, seria 2, nr. 8, noiembrie 1921.

Note

- 1 IORGA, Nicolae, în *Dezvoltarea ideii unității politice a românilor* din 1915; Ioan Lupaș în *deschiderea cursului de Istorie a Transilvaniei* din 11 noiembrie 1919; Gheorghe I. Brătianu în *Introducere la Originile și formarea unității românești* din 1943. *Apud*. Academia Română (coord. Gh. Platon). *Istoria Românilor, vol. VII, tom II. De la Independență la Marea Unire*. București: Editura Enciclopedică, 2003, p. 529 și urm
- 2 *Ibidem*, p. 530.
- 3 *Ibidem*, p. 543.
- 4 UNIVERSUL, an 39, nr. 102, sâmbătă, 7 mai 1921, p. 3.
- 5 MICU, Dumitru; SCURTU, Ioan; AGRIGOROAIEI, Ion. *Cultura, învățământul, științele și tehnica, literatura și artele*. În: Academia Română (coord. Ioan Scurtu). *Istoria Românilor, vol. VIII. România întregită (1918-1940)*. București: Editura Enciclopedică, 2003, p. 643.
- 6 ACADEMIA ROMÂNĂ. *Analele Academiei Române. Partea administrativă și Desbaterile. Seria 2. Tomul 40: 1919-1920*. p. 155. [online] [Accesat 3 decembrie 2018] [Disponibil pe Internet]: <http://digibuc.ro/proxy/?px=aHR0cDovL2RpZ210b29sLmRjLmJtbX-Mucm86ODg4MS9SLzZNVetEuk5CQk1YR1U4VIJMI-VOVjhBNU5RRUIHTEhFU0VFR1ZIUzJBTdHGMkc2SUhELTA1NjEyP2Z1bmM9cmVzdWx0cy1qdW1wLWZ1bGwmYW1wO3NldF9lbnRyeT0wMDAwNDgmYW1wO3NldF9udW1iZXI9MDEwODI5JmFtc-DtiYXNIPUDFTjAx>

Mucm86ODg4MS9SLzZNVEtEuk5CQk1YR1U4VIJM-
lVOVjhBNU5RRU1HTEhFU0VFR1ZIUzJBTDhG-
Mkc2SUhELTA1NjEyP2Z1bmM9cmVzdWx0cy1q-
dW1wLWZ1bGwmYW1wO3NldF9lbnRyeT0wMDAwN-
DgmYW1wO3NldF9udW1iZXI9MDEwODI5JmFtc-
DtYXNIPUdFTjAx.

7 *UNIVERSUL*, an 39, nr. 152, sâmbătă, 9 iulie 1921, p. 3.

8 *Ibidem*.

9 *UNIVERSUL*, an 39, nr. 174, joi, 4 august 1921, p. 3.

10 *UNIVERSUL*, an 39, nr. 233, miercuri, 12 octombrie 1921, p. 5.

11 *ILUSTRATIA*, an 10, seria 2, nr. 8, noiembrie 1921, p. 11.

12 HANGIU, Ion. *Dicționarul presei literare românești (1790-2000)*, ediția a 3-a. București: Editura Institutului Cultural Român, 2004, p. 377.

13 *ILUSTRATIA*, an 10, seria 2, nr. 7, octombrie 1921, coperta 1.

14 ACADEMIA ROMÂNĂ. Op. Cit. p. 154.

15 *Ibidem*, p. 155.

16 *ILUSTRATIA*, an 10, seria 2, nr. 8, noiembrie 1921, p. 11.